

Isak Hyltén-Cavallius

Den ofärdiga vetenskapen. Om krisen i svensk litteraturforskning och litteraturforskningens villkor

Lund: Critica Litterarum Lundensis 16 2018. 400 s. ISBN: 978-91-88899-01-9

Roland Lysell

Roland Lysell er professor i litteraturvetenskap ved Stockholms universitet og teaterkritiker.

Han har skrevet *Erik Lindegrens imaginära universum* (1983), *Erik Johan Stagnelius – det absoluta begäret och själens historia* (1993) samt en rekke artikler og antologibidrag om hermeneutikk, Ibsen, Strindberg og romantiske forfatter-skap, senest ”Shelley’s Prometheus Unbound in the Light of Contemporary Concepts of Tragedy” i *European Romantic Review* 2018/1.

roland.lysell@littvet.su.se

Isak Hyltén-Cavallius doktorsavhandling *Den ofärdiga vetenskapen. Om krisen i svensk litteraturforskning och litteraturforskningens villkor*, som framlades i Lund i december 2018, är en avhandling med en tydlig litteratursyn och en profilerad agenda. ”Litteraturvetenskapen handlar, från ett hermeneutiskt förhållningssätt [...], inte om att bevisa satser utan om att förstå litterära yttranden och i förlängningen det egna jaget, människan i allmänhet och hennes spänningsfyllda tillvaro” (344). Hyltén-Cavallius betraktar genomgående kriser, paradoxer och spänningsfält på ett kreativt sätt, icke som slutpunkt för tolkning, utan som incitament och förutsättning för fördjupad förståelse och tolkning. Läromästaren framför andra är Paul Ricœur (1913–2005), så som han i synnerhet framträder i *La Métaphore vive* (1975). Hyltén-Cavallius avstår dock från en genomgång av tänkarens samtliga 30 böcker och c:a 500 artiklar, dels av utrymmesskäl, dels eftersom varje bok bildar en enhet i sig och icke nödvändigtvis är kompatibel med författarskapet i dess helhet.

Avhandlingen börjar in medias res med Ricœurs omformulering av Cartesius ”cogito ergo sum” till ”I doubt, I am”, innan han förklarar avhandlingens syfte: ”utifrån en begränsad del av det humanistiska fältet, nämligen litteraturvetenskapen, undersöka de möjligheter för produktion av kunskap på en vetenskapsteoretisk nivå, som en strid mellan väsensskilda epistemologiska utgångspunkter, erbjuder” (10).

Den läsare som vill få sedan följa med på en litteraturvetenskaplig resa från 1961 till våra dagar – men Hyltén-Cavallius förklarar att det också är möjligt att läsa Ricœurkapitlet (kap. tre) separat. Först profilerar sig Hyltén-Cavallius mot forskare som fokuserat ämnets yttre kris, exempelvis Peter Luthersson, och aktualiserar Tomas Forsers och Thomas Karlsohns diskussion av humaniora i *Till vilken nytta? En bok om humanioras möjligheter* (2013). Lars Lönnroth återopade i *Litteraturforskningens dilemma* (1961) historievetenskapen som mönster, en synpunkt han mildrade redan 1968. Carl Fehrman lanserade tanken

om perspektivism inom litteraturvetenskapen 1972. Innan vi förs in i det rent hermeneutiska tankegodset nämns även Gerhard Radnitzkys filosofiska tvåbandsverk *Contemporary Schools of Metascience* från 1968, vars verkan märkligt nog knappast nådde utanför filosofin, möjligen emedan författaren lämnade Sverige.

Hyltén-Cavallius går inte in på svensk humaniora som ensidigt anglosachsiskt inspirerad efter andra världskriget. Kunskaperna i tyska avtog och den tyska idealismen föll i vanrykte. Adorno/Horkheimers *Dialektik der Aufklärung*, som i Tyskland blev en generationsbibel inom studentrörelsen, recipierades på allvar först i slutet av 1970-talet och utkom på svenska så sent som 1981. Hyltén-Cavallius går in på stället direkt in på de svenska litteraturvetenskapliga hermeneutikerna Erland Lagerroth, som närmade sig tanketraditionen via E.D. Hirsch och Erwin Leibfried, den 1977 avlidne Kurt Aspelin, som mycket kort nämner traditionen i *Textens dimensioner*, och Arne Melberg, som närmade sig hermeneutiken från marxistiskt håll. Särskilt betonas antologin *Hermeneutik* av Engdahl m. fl. 1977, där Atle Kittang, som arrangerade en betydelsefull nordisk kurs på Godøysund våren 1976, medverkade med en översiktsartikel. Kittang var dock betydligt viktigare vid den nordiska litteraturvetenskapliga receptionen av hermeneutiken än vad som framgår hos Hyltén-Cavallius; bland annat uppsökte några av redaktörerna för *Hermeneutik* hans institution i Bergen hösten 1976. Kittangs forskning hade en såväl mera internationell som mera textorienterad prägel än hans svenska kollegers, vilket i någon mån kunde kompensera negligerandet av efterkrigstidens tyska och franska interpretationskonst i Sverige, där inte ens New Criticism fick ordentligt akademiskt fäste. En annan forskare som kunde fått en starkare emfas i Hyltén-Cavallius i och för sig noggranna och adekvata forskningsöversikt är Berlinprofessorn Peter Szondi (1929–71), som utvecklade en specifik *litterär* hermeneutik, där Theodor W. Adornos estetik förenas med det bästa hos traditionsbevarande hermeneutiker, exempelvis Emil Staiger, som ju i sin tur var inspirerad av Heidegger.

Martin Heidegger (1889–1976) och Hans-Georg Gadamer (1900–2002) utvecklar, som bekant, Schleiermachers och Diltheys tänkande till en hermeneutisk filosofi. För Gadamer var mötet med Kierkegaards filosofi centralt. Den kritik av hermeneutiken för att vara meningsorienterad och totaliserande, som bland andra framfördes av Anders Olsson i *Den okända texten* (1987), drabbar måhända den hermeneutiska filosofin, men knappast varje existerande form av hermeneutik. Av naturliga skäl fokuserar Hyltén-Cavallius i stället receptionen i Sverige av Ricœur. Kittang lyfter fram den distinktion mellan värdetraderande och kritisk hermeneutik som förs i Ricœurs *Le Conflit des interprétations* (1969) och skapar sina egna begrepp sympatisk, objektifierande och symptomal tolkning utifrån denna. Hyltén-Cavallius kritiserar receptionen med rätta för att vara alltför strukturalistiskt präglad. Den dialektiska dimensionen av Ricœurs tänkande tydliggjordes inte. Han framhåller, likaledes med rätta, Rikard Schönströms introducerande artiklar om Ricœurs metafor-teori från 1979 och 1980. I bakgrunden fanns då Peter Kemps danska introduktion. (Ricœurs uppsats ”Vad är en text?” blev visserligen en grundtext på litteraturvetenskapliga seminarier i Sverige, men hans specifika litteraturteori utvecklades inte vidare. På en direkt fråga våren 1977 svarade han mig genom att hänvisa till sin vän Gérard Genette.)

Den mest omfattande introduktionen av Ricœurs filosofi som helhet gjordes av Bengt Kristensson Uggla i doktorsavhandlingen i teologi *Kommunikation på bristningsgränsen* 1994. Hyltén-Cavallius tänkande bygger i hög grad på detta verk och Kristensson Ugglas senare mycket omfattande vetenskapliga författarskap i Ricœurs anda.

Hyltén-Cavallius går vidare genom en energisk granskning av inlägg i *Tidskrift för litteraturvetenskap* och några valda avhandlingar och andra skrifter. Valet av tidskriften är av

utrymmesskäl en nödvändig begränsning och ett gott val, eftersom den under åren gjort enkäter och låtit ämnesföreträdare ur skilda traditioner komma till sin rätt, medan rena kulturtidskrifter ofta haft en egen profil och en egen agenda. Arne Melbergs implicita Ricœurberoende och hans senare explicita vändning mot Paul de Mans dekonstruktion i en intervju diskuteras. Mer kritisk är Hyltén-Cavallius till Torsten Pettersson, som utvecklat en syn på litterär tolkning i *Literary Interpretation* (1988) och 1993 återkommer med ett debattinlägg. Trots att Hyltén-Cavallius uppskattar Petterssons öppenhet mot divergerande texttolkningar är han kritisk, eftersom tolkning hos Pettersson är något man *finner*, medan *skapandet* i tolkningen är centralt i Ricœurtraditionen. Pettersson undviker vidare dialektikens roll och diskuterar inte den litterära textens specifika sätt att skapa mening. Han nämner varken Schleiermacher eller Gadamer.

Betydligt större sympati hyser Hyltén-Cavallius för Kristensson Ugglas avhandling, som inspirerad av Gustaf Wingren ser Bibeln som en konfliktfylld värld av intertextualitet och textens instabilitet som en möjlighet, inte som ett problem. Kristensson Ugglas strävar mot en tolkning ”bortom både objektivismens absoluta sanningsanspråk och en subjektivistisk relativism” (63). Även Svante Nordins och Anders Olssons recensioner av verket beaktas och Hyltén-Cavallius visar att det kritiska momentet i Ricœurs författarskap, som Nordin saknar, i själva verket finns där.

Också Anders Palms distinktion mellan verket som artefakt och verket som artekt, avseende verkets karaktär av såväl fullbordad helhet som blivande och vardande handling, först lanserad 1997, vinner Hyltén-Cavallius gillande. Liksom Ricœur ser Palm litteraturen som ett spänningsfält mellan statiskt och dynamiskt.

Slutligen diskuteras Anders Johanssons syn på litteraturvetenskapen omkring millennieskiftet: den befinner sig i en produktiv konflikt mellan positivistiska ideal och kreativ tolkning utanför gängse gränser. Såväl Louise Vinge som Anders Pettersson deltog i den vidare diskussionen.

Avhandlingens första kapitel ”Problemfältets avgränsning. Litteraturvetenskapens epistemologiska kris” är en drygt 50-sidig genomgång av fyra huvudtexter: Anders Johanssons *Avhandling i litteraturvetenskap* (2003), Michael Gustavssons ”Litteraturvetenskapens expansion. Svenska doktorsavhandlingar i litteraturvetenskap 1974–1995” (2005), Hanne-Lore Anderssons *Doxa & debatt* (2008) samt Svante Nordins *Humaniora i Sverige* (2008). I fokus står deras behandling av striden mellan konventionell empirisk litteraturforskning och teoretisk-kritisk vetenskapssyn. De fyra skrifterna genomgås noggrant ur skilda perspektiv: autonomt och heteronomt litteraturbegrepp, konflikt om litteraturvetenskapens objekt, skilda typer av pluralism, ämnets kris och kopplingen till hermeneutiken.

Särskilt polemisk förhåller sig Hyltén-Cavallius med rätta till Nordins besynnerliga föreställning om en vetenskaplig ”guldålder”, då humaniora skulle ha präglats av ”organisk” consensus kring empiristiskt förhållningssätt och rationalistisk kausallogik och ännu icke utsatts för kritik och moderna teorier. Nordin menar att humaniora, som under guldåldern präglades av en idé om ”bildning/uppföstran/lärdom” samt tankar om människan, humanismen, forskningen och humanioras särart, numera blivit historielös. Till det mest värdefulla i kapitlet hör en noggrann genomgång av Henri Saint-Simons och Augustes Comtes empirism. Tydligt i kapitlet framhävs även Gustavssons kritik mot vissa typer av pluralism, där teorier med olika litteratursyn och följaktligen olika objekt oproblematiserat sammanförs i samma doktorsavhandling.

Det man saknar i Hyltén-Cavallius urval är texter som fokuserar ”the linguistic turn”, det vill säga J. Hillis Millers beteckning av den tidpunkt från och med vilken litteratur entydigt framställs som *språk* – icke idéinnehåll, icke medvetande, icke tidsskildring etc. I så fall

skulle glidningarna i såväl äldre som nyare, i såväl hermeneutisk som refererande, tolkning framstått som tydliga och problematiska.

Gustavsson tycks, trots att blott 23 % av de avhandlingar han granskar har teoretisk prägel, se teorin som ett problem och den kris ämnet råkat in i som improduktiv. Anders Johanssons avhandling framstår däremot hos Hyltén-Cavallius som produktiv, eftersom den sammanför två olika teorier, Theodor W. Adornos och Gilles Deleuzes, utan att harmoniera mellan dem. I stället framhäver Johansson beröringspunkter och skillnader mellan tänkarna. Med Andreas Wellmers begrepp ser Johansson texten ”stereoskopiskt”, så att säga med två ögon.

Sist i kapitlet hävdar Hyltén-Cavallius, som eftersträvar ”en vetenskap om litteratur med krisen som utgångspunkt och produktivt villkor” (127) att hermeneutiken erbjuder en möjlighet att definiera det litterära objektet samt ett dialektiskt förhållningssätt till detta. Det litterära objektet, som har både en formell och en innehållslig sida, såväl en semiotisk som en semantisk, nödvändiggör såväl ett praktiskt som ett teoretiskt perspektiv.

I avhandlingens andra strax över 100-sidiga kapitel ”Praktiker med krisen som förutsättning. Hermeneutiken, hermeneutikens problem och dess plats i den krisande litteraturvetenskapen” spåras krisen i praktisk litteraturvetenskaplig verksamhet. Kapitlet omfattar tre analyser och för varje analys fungerar en doktorsavhandling som utgångspunkt. Genom Birgitta Svanbergs Agnes von Krustenstjernastudie *Sanningen om kvinnorna* (1989) belyses pluralismens varianter i praktiken, medan Anders Olssons *Ekelöfs nej* (1983) blir utgångspunkt för en diskussion av helheten som litteraturvetenskapligt problem och Aris Fioretos *Det kritiska ögonblicket. Hölderlin. Benjamin. Celan* (1993) igångsätter en avancerad diskussion om intets ontologi och mellanrummet.

I Svanbergs monografi närläses *Fröknarna von Pahlen* och författarinnan pendlar mellan två epistemologiskt åtskilda perspektiv: det historisk-biografiska och det psykoanalytiska. Utifrån Atle Kittangs teorier om det litterära verkets rikedom, de tre olika sätten att läsa, och tolkningens pluralism lyckas dock Svanberg, enligt Hyltén-Cavallius, undvika den av Gustavsson och andra kritiserade eklekticismen och nå fram till den dialektiska pluralism som bland andra Joan Wallach Scott gjort sig till talesperson för. Teorin står för Wallach Scott för en kritik av empirismen, icke som ett nytt paradigm, utan som en position varigenom en dialektisk rörelse mellan olika betraktelsesätt kan igångsättas.

Innan Hyltén-Cavallius granskar Anders Olssons avhandling anger han Anders Petterssons *Verkbegreppet* (1981) som exempel på en empiricistisk studie i ämnet. Hos Olsson är verkbegreppet givetvis mera implicit. I hans Ekelöfstudie framträder ett begär efter texten/objektet som en helhet, men denna helhet visar sig blott kunna anas vid horisonten. Helheten söks genom prismatiska perspektivväxlingar. Olsson framhäver att för Ekelöf är dikten analog med drömmen, en hållning inspirerad av Robert Desnos. Detta problematiseras dock, menar Olsson, av en anteckning i ”Cahier I”, där drömmen själv framstår som en spänningsfylld entitet. Drömmen blir därmed ett moment i en antitetisk rörelse. Dikten ”kosmisk sömngångare” är mimetisk, så tillvida att den refererar till en brist, något som icke är men skulle kunna vara. Gränserna för verket blir oklara, drömmen blir imaginär och verket tycks uppstå i ett somnambult tillstånd, ett tillstånd mellan vakenhet och dröm. Diktaren framstår som såväl passiv som aktiv. Hyltén-Cavallius beteckning av Olssons av Bachelard inspirerade metod som ”pluralistisk” framstår dock i mitt tycke som alltför långt driven.

Hur kan motsägande perspektiv samvara i tänkandet, frågar sig Hyltén-Cavallius och hävdar att Hegels dialektiska tänkande medger detta. Här skulle Hyltén-Cavallius med fördel ha kunnat åberopa Adornos negativa dialektik som korrektiv, men i stället presenterar

han Giorgio Agambens och Gianni Vattimos kritik, som vägrar göra helheten till mål. Medan Hegels helhetsdrivna dialektik gör varje enskildhet till en negativitet, är hos Agamben det sanna det fragmenterade – en hållning som för tankarna till Walter Benjamin. En liknande kritik kan enligt Agamben riktas mot Friedrich Schleiermachers och Friedrich Asts hermeneutik, en syn på hermeneutiken som dock kritiserats av Manfred Frank. Vattimo, å sin sida, riktar kritik mot Gadamer av liknande skäl.

Genom en diskussion av Valborg Lindgärdes analys av den lutherska passionsdikten som såväl instans (traderar stoff) som utveckling och nyformulering av en biblisk tematik för Hyltén-Cavallius en djuplodande diskussion av komparatism och intertextualitetsinriktad litteraturforskning. Resonemanget berör också typologisk/allegorisk Bibeltolkning. I intertextualitetsteorin är verkets gränser, som bekant, öppna och principiellt obestämbara. En tolkning som bekräftar sina egna föresatser blir omöjlig av två skäl: dels är modernitetens erfarenhet i sig själv splittrad, dels upplöser en fortgående tvivlande rörelse i tolkningen varje form av säkerställd empirisk grund. Agamben skriver att erfarenheten är ”oförenlig med vissheten” (201). Vattimo, å sin sida, ser tolkningen, efter Nietzsche och Heidegger, som ett nihilistiskt kall. I spänningen mellan ursprungssökande och nyskapande sker tolkningen av det intertextuella öppna objektet. I Anders Olssons *Ekelöfs nej* representerar, enligt Hyltén-Cavallius, bilder och texter i bokens marginal just ”det oändliga och evigt växande hav av texter som utgör den bakgrund mot vilken dikten framträder” (215).

Kapitlets avgjort intressantaste avsnitt är det tredje, ”Intets ontologi och mellanrummet”. Utgångspunkt är här Aris Fioretos doktorsavhandling, varefter resonemanget vidareutvecklas och återförs till hermeneutiken genom Marcia Sá Cavalcante Schubacks *Lovtal till intet. Essäer om filosofisk hermeneutik* (2006). Fioretos diskuterar *Antigonä*, det vill säga Hölderlins översättning av Sofokles *Antigone*. Hölderlin nöjer sig inte med att som andra översättare från grekiskan överföra textens mening, utan vill också återge dess sätt att beteckna. Därigenom skapas en skillnad som möjliggör en dialektik mellan *Antigonä* och *Antigone*. Hölderlin söker lyfta fram det vardande som finns latent i de semantiska kryptor vi finner hos Sofokles. Där den antika texten är stum söker den moderna reflektera över stumheten. Hölderlins tolkning blir dock tragisk, eftersom den ersätter ursprungstextens för oss moderna outhärdliga tystnad med ett fåfängligt försök att förstå.

Hyltén-Cavallius återfinner med rätta ett implicit avfärdande av hermeneutiken hos Fioretos. Schuback, däremot, stöder sig på den senaste forskningens (Manfred Frank med flera) syn på Schleiermacher efter en mer fullständig utgåva av hans skrifter än de äldre och betonar dennes framhävande av språkets irrationalitet. Schleiermacher kräver enligt Schuback en aktiv läsare som erfar ursprungsförfattarens språk som främmande. Översättarens uppgift blir att *föra* läsaren till originalspråket. Hos Schleiermacher är skillnaden, mellanrummet, tolkningens ort. Hos Schuback blir tolkningen också liktydig med livet: vi hör hemma i det främmande. Det moderna subjektet är inte identiskt med sig självt. Intigheten vilar i själva kärnan av livet och måste bejakas. Den fortgående tolkningen blir för Schuback sitt eget objekt, ett försök att samtidigt tänka *ur* och *med* medvetandet. Hon citerar en formulering av Maurice Blanchot om skeendet som ”den suddiga bilden” som representant för ”skeendets oavbildliga intighet” (243).

Avhandlingens tredje närmare 100-sidiga kapitel, ”Paul Ricoeurs *La Métaphore vive*. Det krisande objektet och en hermeneutik med krisen som produktivt villkor” är, som framgått, avhandlingens affirmativa del. Här söker Hyltén-Cavallius visa hur Ricoeurs verk fyller de krav på krisens produktivitet och textens öppenhet som tidigare ställts på andra forskare. Inledningsvis betonas att man hos Ricoeur aldrig finner en syntetiserande tredje term i dialektiken. Det finns hos Ricoeur såväl ett helhets- och identitetstänkande som en uppgörelse med detta.

Hyltén-Cavallius hävdar att Ricœurs hermeneutiska position är en position mellan Kant och Hegel. Han accepterar den hegelianska och posthegelianska kritiken av Kant men vill inte acceptera den kantska dualismen vad gäller förståelsen av jaget, naturen och Gud. Det som för Kant är transcendent (Gud, verkligheten, substansen etc.) är för Hegel tillgängligt i tänkandet. Detta rum mellan Kant och Hegel, där Ricœurs hermeneutik skriver in sig, är ett utmärkt spänningsfält för litteraturvetenskapens motsättningar. I Kants omdömesestetik tar skönhetsformen av ändamålsenligheten, enligt Peter V. Zima. För Kant kan det inte finnas en vetenskap om det sköna, blott en kritik. I Hegels estetiska föreläsningar, som kortfattat och radikaliserat refereras av Hyltén-Cavallius, är tänkandets identitet med verkligheten åtminstone möjlig som slutgiltigt mål. Vägen till filosofin går genom konstens enande strävan. Såväl Peter V. Zima som David Kaplan har betonat att spänningen mellan det kantianska och det hegelianska hos Ricœur fungerar produktivt.

Ricœur vistades under många år i USA och gick gärna i dialog med anglosachsisk språkfilosofi, i synnerhet metafor-teori. Han ansluter sig sålunda till och utvecklar Monroe C. Beardsleys teori i *Aesthetics* (1958, 1981). I motsats till I.A. Richards och Max Blacks metafor-teorier ligger i Beardsleys teori en absurditet till grund för metaforen, det vill säga sakled och bildled är logiskt inkompatibla och metaforen uppstår först i tolkningen. En ”nyhet” (novelty) uppstår därmed i föreningen. Självfallet öppnar sig en dylik teori för den poetiska diktionen, som oftast söker tänja på, eller omforma, det ”vanliga” språket eller skapa ett eget språk, bättre än andra lingvistiska metafor-teorier, vilka söker finna naturliga *likheter* mellan leden. Mångtydigheten kan bejakas; metaforen blir större än det vanliga ordet. Metaforen blir ett ”miniature poem”.

På grund av den logiska absurditeten omöjliggörs enligt Ricœur bokstavlig eller lexikalisk tolkning av metaforen. Men tolkarens begär består och söker få grepp om den metaforiska satsen på ett figuralt plan. Ricœur utvecklar Beardsleys teori genom att inte stanna på det ”semiotiska” planet utan gå vidare till satsens ”semantiska” nivå (Émile Benvenistes begrepp, se nedan) och sedan till det litterära språket i allmänhet. Dessutom blir kopulan ”är” prekär. För uttolkaren av metaforen framstår den ju samtidigt som ett ”är” på den tolkande nivån och ett ”är icke” på den gängse lexikaliska. Ricœur exemplifierar med Gerard Manley Hopkins ”O the mind, mind has mountains” (281). Metafortolkningen blir därigenom en kritisk aktivitet; den söker finna det som ”icke är” i det som sägs ”vara”, men får aldrig gå så långt att ”är”-ets affirmativa kraft upphävs.

Metaforen blir alltså för Ricœur en bild för det litterära verket som fenomen, ehuru denna aspekt framträder först när vi beaktar den utomspråkliga verkligheten. Romanen är exempelvis inte ”sann” i gängse mening, men kan däremot vara sann metaforiskt.

Hyltén-Cavallius fokuserar sedan utomspråkliga och verklighetsrelaterade aspekter av metaforen enligt Ricœur. Nu introduceras diskursbegreppet (diskurs = utsaga gjord med intention) och det stöd Ricœur finner i Émile Benvenistes skrifter. Benveniste kallar språkets grundläggande funktion att beteckna för ”semiotik” och ”språket i bruk” för ”semantik” (291). Ett yttrande är både en händelse och har mening. I likhet med P.F. Strawson menar Ricœur att språkets predikativa funktion tillhör semiotiken, medan språkets identifierande funktion tillhör semantiken. Även spänningen mellan vad som sägs och hur det sägs, samt Freges distinktion mellan ”Sinn” och ”Bedeutung”, betonas. Sammansättningen av ord i ett yttrande utförs, enligt denna språksyn, med en intention. Varje yttrande har dels en utomspråklig referens, alltså en verklighetsreferens, dels en (reflexiv) självreferens. Slutligen aktualiseras Roman Jakobsons distinktion paradigm/syntagm. Metaforens främsta funktion är knuten till dess semantiska dynamik. Som intentionellt språkelement kan metaforen tillskrivas meningsskapande egenskaper. Tolkningen av metaforer blir en förebild för tolk-

ning över huvud taget. (Tanken går här till Gadamer, i vars filosofi konsten fungerar modellbildande.)

Ricœur polemiserar mot Philip Wheelwright, som naivt ser en direkt korrespondens mellan metafor och verklighet. För Colin Murray Turbayne, som ser metaforen som mytisk och intar en kritisk hållning, blir metaforen tvärtom blott en fantasi. Som vanligt väljer Ricœur en medelväg genom att åberopa Douglas Berggren som framhävt spänningen mellan poetiskt schema och poetisk textur i metaforen.

Det litterära verket komponeras som ett arrangemang, men lyder också under genrens och stilens lagar. Litterära verk söker, i motsats till sakprosa, lyfta fram just arrangemang, språk och stil – just det som sakprosan söker dölja. Verkets referens blir därmed mera komplex än satsens. Mellan verkets värld och tolkarens uppstår en spänning av hermeneutisk cirkelkaraktär.

Läsaren bör inte visa total distans, men heller inte helt försjunka i texten, utan låta tilläggen (appropriationen) bli en dialektisk verksamhet. Trots detta har läsaren möjlighet att förstå sig själv inför verkets värld, enligt Ricœur. Ricœur diskuterar också den naturvetenskapliga modellen och jämför dess heuristiska funktion och fiktiva karaktär med metaforens.

Den poetiska metaforen har en polysemisk öppenhet, den skapar mening och förmår utveckla vokabulären i oändlighet. Språket har en kreativ förmåga; vi upptäcker skapandet genom språket. Metaforen lär tolkaren något om verkligheten och om varat självt.

Varje spekulativ tanke måste vara medveten om sin egen omöjlighet, men ändå hålla begäret vid liv. ”Det tänkande som relaterar till ett krisande verk bör själv vara krisande” (335).

Så långt Ricœurs syn på det poetiska språket. I ett fjärde och sista kapitel ”Vetenskapen om litteratur. Det öppna objektet och dess begrepp” söker Hyltén-Cavallius formulera en möjlig teori för litteraturvetenskapen utifrån denna syn. Poängen med Ricœurs tänkande är att såväl verkbegreppet som den bokstavliga betydelsen finns kvar som utgångspunkter, men kritiserar och relativiserar i diskursen.

Hyltén-Cavallius diskuterar distinktionen mellan poetisk och spekulativ diskurs; de måste tänkas som ömsesidigt animerande. Verket betraktas inte som ett enhetligt avslutat helt, utan som ett incitament till en tolkning, vilken genom krisen leder till sanningen som en öppning (340). Konflikten mellan poetisk och spekulativ (filosofisk) diskurs är nödvändig och produktiv. Det dialektiska tänkandet medger i synnerhet inom litteraturvetenskapen såväl ett ”icke-är” som ett ”är” på ett högre plan. I slutkapitlet ”prövas” också de äldre kollegernas (A. Petterssons, Gustavssons, A. Olssons etc) tankegångar mot Ricœurs och en utblick sker mot ett annat Ricœurverk, *La Symbolique du Mal* (1960, 1967). En självkritisk efterskrift avslutar sedan avhandlingen.

Doktorsavhandlingen tillhör inte de lättlästa. Upprepningarna är många och polemiken mot svenska föregångare väl utförlig. Å andra sidan gläds man åt utblickar mot Frege, Agamben, Vattimo, Bloom och andra tänkare; vi möter inte en Paul Ricœur refererad utan en Paul Ricœur förmedlad. Den historik som refereras är i stort korrekt, även om Kittangs och Szondis roller kunde ha framgått med större emfas. Bengt Kristensson Ugglas gedigna vetenskapliga produktion om Ricœur kompletteras i denna avhandling med en långt mer utförlig intellektuell brottning med den litteraturvetenskapliga sidan av den franske tänkarens verk än tidigare framställningar. Stundom, efter begrundan av Agambens och Vattimos i boken presenterade och av Theodor W. Adornos i boken dessvärre frånvarande tänkande, liksom av Marcia Sá Cavalcante Schubacks spännande återkoppling till Schleiermacher, frågar sig läsaren om vägen till dialektisk spänning, öppenhet och paradox också

kunde ha tagit sig andra vägar än via Ricœur. Men dylika invändningar väger lätt i jämförelse med glädjen att följa hur Isak Hyltén-Cavallius i sin doktorsavhandling *Den ofärdiga vetenskapen. Om krisen i svensk litteraturforskning och litteraturforskningens villkor* reflekterar över verket, tolkningen och sanningen som öppning. Litteraturvetenskapen är för honom en hermeneutisk vetenskap – och betonas såsom varande en vetenskap om fiktion. Som litteraturforskare måste vi självfallet alltid hålla den svenske författaren Willy Kyrklunds ord i minnet: ”Vem som än yttrat sig någonsin om någonting har sagt någonting annat”.